

Avsnitt 7: Så avslöjar du bedragare på nätet

Introduktion och arbetsblad

av Anna Klockar och Mia Vestman

KÄLLKOLL

Om serien

En serie om källkritik på nätet. Viralgranskarna Åsa Larsson och Jack Werner går tillsammans med programledarkollegan Edwin Safari igenom hur information och kommunikation fungerar i digitala medier. De går på djupet i nyhetsflödet och tittar närmare på virala snackisar. Här får du tips om hur du granskar sånt du ser på nätet och lär dig mer om psykologin och strukturen bakom digitala medier.

Programserien Källkoll sänder 10 avsnitt under våren 2021. Varje avsnitt utgår från ett visst tema. De tidigare säsongerna heter *Källkoll – corona* och *Källkoll – USA-valet*.

Syfte

Skolan ska fostra medvetna samhällsmedborgare som kan och vill engagera sig i en komplex omvärld där informationsflödet når oss hela tiden och överallt - men inte alltid med tydliga avsändare eller uttalade syften. Att få våra elever att engagera sig i omvärldsfrågor är i förlängningen en demokratisk fråga.

Med hjälp av Källkoll kan eleverna träna sin källkritiska förmåga genom att reflektera över och jämföra olika typer av nyheter och information. De får också kunskaper om mediers uppbyggnad, distribution och funktion.

Genom att arbeta med serien tillsammans med det här arbetsmaterialet blir vikten av medvetenhet runt nyhetsrapportering åskådliggjord för eleverna när de ställs inför olika dilemman och samhällsfrågor kopplade till nyhetsvärdering. Målet med serien är i förlängningen att bidra till en starkare tilltro till demokrati och yttrandefrihet.

Målgrupp

Serien är främst tänkt för elever i årskurs 7-9, men kan även passa för elever på gymnasiet.

Om arbetsbladet

Arbetsbladen är avsnittsspecifika och innehåller diskussionsfrågor och uppgifter att arbeta enskilt eller tillsammans med, kopplade till varje episod. Uppgifterna är kopplade till de centrala frågeställningarna i programmet, med fokus på begreppsförståelse, jämförelser och olika aktiviteter. Till varje avsnitt finns ett antal centrala begrepp. Dessa kan vara bra att diskutera innan ni ser avsnittet för att skapa förförståelse för innehållet och på så sätt skapa en gemensam ingång till avsnittet. De är också bra att använda för att repetera avsnittets centrala innehåll. I varje avsnitt finns en explainer som förklarar några av programmets centrala begrepp.

Avsnitt 7: Så avslöjar du bedragare på nätet

Om avsnittet

Här lär du dig konkret hur man letar ledtrådar, undersöker sajter och granskar bilder och filmer! Edwin upptäcker att någon låtsas vara honom på nätet, och tar hjälp av Jack och Åsa.

Dagens begrepp

- Vad innebär begreppen i rutan?
- På vilket sätt är orden och uttrycken kopplade till nyheter och sociala medier?
- Sammanfatta avsnittet med hjälp av begreppen.

manipulation
kod
url
metadata

deepfakes
tumnagelbild
uthängd
domänregister

Dagens citat

”Men det där är inte jag!”

- Edwin är förtvivlad över inläggen som sprids i hans namn – och med all rätt. ”Det som en gång hamnat på nätet, finns alltid på nätet”. Vad kan det leda till att bli uthängd på det sätt som Edwin råkat ut för?
- Vem som helst kan skapa falska konton och falska inlägg. Vilka syften kan finnas med att skapa sådana?
- Sväng runt en stund på nätet. Ge exempel på konton som känns falska. Vad är det som gör att ni funderar över trovärdigheten?

Dagens fundering

Trickfilm eller manipulation - behöver vi skilja på dessa uttryck? Kan de stå för olika saker?

- Är det någon skillnad mellan trickfilm och manipulation? I så fall vad?
- När kan det vara extra svårt att avgöra vad som är falskt och vad som är sant?
- Är tekniken med manipulation bara av ondo? Vilka positiva exempel med tekniken kan du se?
- Vad är en url?
- Hur kan man använda koden på en sida i en granskning?

Dagens explainer

Titta på explainern igen och diskutera innehållet utifrån frågorna nedan.

- På vilket sätt kan bilder hjälpa dig att hitta ledtrådar på nätet?
- Hur gör du om du vill få ledtrådar om en film och dess ursprung?
- Kontaktuppgifter och domänregister är också viktiga för att försöka hitta information. Hur och var kan du hitta detta?
- På vilket sätt kan kommentarsfält och profiler i sociala medier leda dig rätt i jakten på en dold källa?
- Gör en lista över tipsen som Åsa ger i explainern. (Har du ett eget tips eller knep för att hitta ledtrådar på nätet? Lägg till det i listan.)

Dagens uppgift – hitta ledtrådarna!

Edwin sliter hårt för att hitta ledtrådar till vem som lagt upp den falska Edwin på nätet. Nu är det er tur att söka ledtrådar.

- Ta en bild från en nyhetssajt och testa att söka på den. Vad får du fram för information?
- Använd en känd sajt som slutar på .se och pröva att söka på den på Internetstiftelsens sida. Hittar du den? Vilken fakta kan du få fram om sidan?
- Välj en film som ligger på nätet. Använd listan som du gjorde i uppgiften ovan (Dagens explainer). Vad kan ni hitta om filmen genom att arbeta metodiskt med olika ledtrådar?
- Bonusuppgift.
Lägg upp en egentagen bild från en plats på Googles bildsök. Det kan vara från gatan du bor på, din skola eller från ditt stammisfik. Vilken information får du fram?

Ur Lgr11

Skolans värdegrund och uppdrag:

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet.

Kopplingar till kursplanen i samhällskunskap åk 7-9

Ur syftestexten:

Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla:

- ståndpunkter i aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv.
- förmåga att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv och kritiskt granska hur de framställs i olika källor.

Ur centralt innehåll:

- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs i media, till exempel utifrån kön och etnicitet, och hur detta kan påverka normbildning och värderingar.
- Kritisk granskning av information, ståndpunkter och argument som rör samhällsfrågor i såväl digitala medier som i andra typer av källor.

Ur Gy11

Gymnasieskolans uppdrag

” Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.”

Arbetsbladet är skapat av Anna Klockar och Mia Vestman tillsammans med UR.

Upphovsrätten till innehållet i det här arbetsbladet tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges.

Arbetsbladet får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När arbetsbladet eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av arbetsbladet och dela ut till elever, tillhandahålla det digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder arbetsbladet, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om arbetsbladet kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat